

Síťová analýza disentujících ústavních soudců

Gor Vartazaryan*

Abstrakt: Na Ústavním soudě vzniká mezi soudci řada interakcí, ze kterých je možné pozorovat jejich vztahy. Jan Chmel zkoumal koalice mezi soudci z hlediska míry shody v hlasování. Doposud neprobádanou dimenzí zůstaly vztahy mezi soudci uplatňujícími disentní stanoviska. Odlišné stanovisko může soudce uplatnit soliterně nebo společně s dalšími soudci. Tato práce si klade za cíl zkoumat vazby mezi soudci Ústavního soudu uplatňujícími disentní stanoviska ve třech dekádách jeho existence pomocí metody síťové analýzy. Dosavadní literatura využívající empirických metod v oblasti odlišných stanovisek se omezila na zkoumání specifického časového období či případů s ekonomickým nebo sociálním aspektem. Souhrnná analýza zahrnující veškeré tři dekády Ústavního soudu zaplňuje toto prázdné místo. Výsledky této práce dokazují, že třetí dekáda Ústavního soudu představuje nejvíce polarizované období Ústavního soudu.

Klíčová slova: Ústavní soud, odlišná stanoviska, síťová analýza, soudci, koalice

Úvod

Velmi aktuálním a významně diskutovaným tématem v právní vědě jsou vlivy na rozhodování soudců. V posledních letech vycházejí jak v českém,¹ tak v zahraničním akademickém prostředí² významné publikace zkoumající různé faktory rozhodování soudců.

Jedním ze zásadních mimoprávních vlivů ovlivňujících rozhodování ústavních soudců je kolegalita mezi soudci.³ Kolegalitou se míní dynamika vztahů, diskusí, formálních a neformálních procesů, které mají následně vliv na konečné rozhodnutí a jeho podobu.⁴ Tyto vztahy jsou podmíněny řadou faktorů, kterými se mnozí podrobně zabývali, a ve svém výstupu vytváří vztahy mezi soudci, které se mohou projevit v různých rovinách.

Chmel ve své knize *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?* zkoumal hlasovací koalice soudců dle metody z výzkumu Pritchetta,⁵ který analyzoval hlasování soudců Nejvyššího soudu USA. V prostředí českého Ústavního soudu nejsou dostupná data o hlasování jednotlivých ústavních soudců.⁶ Chmel ve své knize pracuje s fikcí, ve které jsou soudci,

* Bc. Gor Vartazaryan. Student na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. E-mail: gorike2000@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0367-7274>. Tento příspěvek vznikl v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 494 *Integrující úloha lidských práv v současném právu*.

Děkuji prof. Wintrovi a dr. Chmelovi za cenné rady a připomínky, panu dr. Brabcovi za úvod do problematiky SNA a mým věrným přátelům, jmenovitě Davidu Vávrovi, Vítkovi Nademlejnskému a Jaroslavu Dvořákovi, za neustálou podporu.

¹ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: MUNI PRESS, 2021. CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?*. Praha: Leges, 2021.

² MANKO, R. Judicial Decision-Making, Ideology and the Political: Towards an Agonistic Theory of Adjudication. *Law and Critique*. 2021, Vol. 33, No. 2. TEICHMAN, D. – ZAMIR, E. Behavioral Economics and Court Decision-Making. *Review of Law & Economics*. 2021, Vol. 17, No. 2, s. 385–418; vyčerpávající přehled zahraniční literatury nabízí SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 53–68.

³ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 125.

⁴ Ibidem.

⁵ PRITCHETT, C. H. Divisions of Opinion Among Justices of the U. S. Supreme Court, 1939–1941. *The American Political Science Review*. 1941, Vol. 35, No. 5, s. 890–898.

⁶ V zákoně o Ústavním soudu indikuje ustanovení § 32 existenci protokolu o hlasování. Dále pak § 63 tohoto zákona

kteří neuplatnili odlišné stanovisko, automaticky považováni za soudce, kteří hlasovali kladně pro dané rozhodnutí. Tato fikce je ale do určité míry nepřesná, jelikož neuplatnění odlišného stanoviska nemusí vypovídat o názorové shodě s ostatními soudci. Z rozhovorů se soudci vyplynulo, že praxe hlasování proti většině a neuplatnění disentního stanoviska je častá.⁷

V obrácené perspektivě je možné nahlížet na vztah mezi soudci z hlediska uplatněných odlišných stanovisek. Odlišné stanovisko může soudce uplatnit jak soliterně, tak s více soudci. Odlišné stanovisko může soudce uplatnit jak soliterně, tak s více soudci. Pro účely této práce je nutné vymezit, že společným odlišným stanoviskem se míní to stanovisko, které obsahuje podpisy více soudců najednou. Samotný fakt, že více soudců připojí samostatný dissent k jednomu rozhodnutí, není společným odlišným stanoviskem. Připojování odlišných stanovisek k rozhodnutím Ústavního soudu ve srovnání s trendy většinového rozhodování více vypovídá o vnitřní struktuře a hlasovacích koalicích mezi jednotlivými soudci.⁸ Tato práce si klade za cíl navázat na předchozí výzkum Chmela a tyto vazby rozkrýt. Výzkumná otázka této práce je tedy následující: „*Jak se měnily vazby mezi soudci Ústavního soudu uplatňující odlišná stanoviska ve třech dekadách jeho existence?*“. Tato výzkumná otázka ze své podstaty implikuje využití analýzy sociálních sítí, pomocí které bude možné zobrazit nejen vazby mezi soudci, ale také rozkrýt časté koalice soudců uplatňujících disentní stanoviska.

Tento text je rozvržen následovně. Zprvu bude uvedena teoretická koncepce odlišných stanovisek a jejich význam v právní praxi. Následně budou představeny hypotézy, metodologie a data. V praktické části bude otevřena diskuse týkající se výstupů síťové analýzy, která rozkryje koalice mezi soudci a porovná tento vývoj ve třech obdobích existence Ústavního soudu.

1. Odlišná stanoviska a jejich význam na Ústavním soudu

Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Skládá se z 15 soudců jmenovaných na dobu 10 let (čl. 84 Ústavy). Dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále „ZÚS“) jednají soudci v plénu (§11 ZÚS) a tříčlenných senátech (§15 ZÚS). Exkluzivním oprávněním soudce Ústavního soudu je možnost uplatnění odlišného stanoviska (dissent, *votum separatum*, *dissenting opinion*), kterým může daný soudce vyjádřit své argumenty a názory, které jsou odlišné od přijatého rozhodnutí. Soudce může odlišné stanovisko uplatnit jak v plénu (dle §14 ZÚS), tak i v senátu (dle § 22 ZÚS). Využití odlišného stanoviska není povinností, někteří soudci jej ale považují za „morální odpovědnost“. ⁹ Z rozhovorů se soudci Ústavního soudu také vyplynulo, že někteří soudci rozlišovali mezi plenárním rozhodováním, kde by podle nich sepsání a publikace odlišného stanoviska měly být pravidlem, a senátním rozhodováním, kde byl jejich postoj k odlišným stanoviskům ambivalentní.¹⁰

subsidiárně odkazuje na přiměřené užití občanského soudního řádu, který ve svém ustanovení § 44 odst. 1 nahlížení do protokolu o hlasování výslovně zapovídá.

⁷ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 20–21.

⁸ ŠIPULOVÁ, K. The Czech Constitutional Court. In: PÓCZA, K. (ed.). *Constitutional Politics and the Judiciary: Decision-making in Central and Eastern Europe*. New York – London: Routledge, 2020, s. 32–60.

⁹ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 221.

¹⁰ Ibidem, s. 131–132.

Z teoretického hlediska jsou odlišná stanoviska chápána jako nástroj chránící menšinu, jelikož takové stanovisko může v budoucnu soudu sloužit k napravení dřívějšího rozhodnutí.¹¹ Ústavní soudce Jan Filip ve svém příspěvku zmiňuje ústavní základy pro odlišné stanovisko, a to zejména: klauzuli demokratického právního státu (čl. 1 Ústavy), nezávislost soudců (čl. 82 Ústavy), požadavek, aby soudci rozhodovali podle svého nejlepšího vědomí a svědomí (čl. 85 odst. 2 Ústavy), a ochranu menšiny při rozhodování (čl. 6 Ústavy).

Odlišná stanoviska nemusí představovat absolutní nesouhlas s rozhodnutím ostatních soudců, ale dají se rozdělit na odlišná stanoviska k výroku a odlišná stanoviska k odůvodnění.¹² Právě odlišná stanoviska k výroku představují silnější formu nesouhlasu, jelikož rozporují samotný výrok daného rozhodnutí. Odlišná stanoviska mohou v budoucnu sloužit k vytvoření většinového názoru v případě nového rozhodování v obdobném případě.¹³

Samotný význam odlišného stanoviska může mít pro soudce i subjektivní význam. Soudce Malenovský například rozděluje odlišné stanovisko v rovině právní a osobní. V rovině osobní chápe dissent jako možnost vypsát se z frustrace, když není jeho názor dostatečně vyslyšen.¹⁴ V subjektivní rovině mohou soudci vnímat dissent i jako „ozdravný psychologický účinek“.

Odlišná stanoviska nám mohou poukázat, v jakých právních otázkách se názory ústavních soudců odlišují, a kde naopak vzniká názorová shoda. Interpretace důvodů uplatnění odlišného stanoviska je ale nutné vnímat i ze subjektivní roviny konkrétního soudce. Uplatnění či zdržení se od uplatnění odlišného stanoviska může být ovlivněno také časovými možnostmi, osobním charakterem či kolegiální strategií. Názory ústavních soudců se v tomto ohledu liší, někteří to považují za „profesionální povinnost“ a jiní jsou zase více zdrženliví s ohledem na personalizaci či politizaci Ústavního soudu.¹⁵

Z hlediska empirického výzkumu se odlišnými stanovisky zabývali např. Grinc (2012) a Filip (2001), přičemž metodologicky relevantně zpracované práce představili Chmel (2021), Šipulová (2020), Smekal, H. a kol. (2021). Smekal s Vyhnánkem upozorňují na odlišnou právní kulturu (v komparaci s americkým prostředím), která vytváří nepříznivé podmínky pro kvantitativní výzkum českého Ústavního soudu. Dle jejich závěrů povaha a právní úprava soudního rozhodování v České republice prakticky znemožňuje měřit jakékoli mimoprávní vlivy na úrovni jednotlivých soudců už jen proto, že neexistují dostupné informace o hlasování soudců.¹⁶ Obecně je kvantitativní výzkum v prostředí českého ústavního soudu značně ztížen nedostatkem dat. Kvalitativní výzkum ve formě rozhovorů s ústavními soudci značně napomáhá vysvětlit zákulisní dění, i tam je ale nutné počítat s určitou mírou zkreslení. Někteří soudci podobné rozhovory pro výzkum neposkytují.¹⁷

¹¹ Srov. GRINC, J. Odlišná stanoviska soudců Ústavního soudu České republiky. In: KYSELA, J. – ONDŘEJKOVÁ, J. a kol. *Jak se píše o soudech a soudcích: soudní moc v mezioborové perspektivě*. Praha: Leges, 2012, s. 80. STÁDNIK, J. Umění nesouhlasu: dissenty v kontextu legitimacy soudních rozhodnutí. *Jurisprudence*. 2021, č. 4, s. 2.

¹² FILIP, J. Dissent a konkurence v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*. 2001, č. 1, s. 5.

¹³ Srov. CHMEL, J. Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce? Praha: Leges, 2021, s. 165–166. STÁDNIK, J. *Umění nesouhlasu: dissenty v kontextu legitimacy soudních rozhodnutí*, s. 2.

¹⁴ ŠIMÁČKOVÁ, K. Nemusíme se vždycky shodnout aneb dissentující soudci. *Respekt* [online]. 10. 1. 2022 [cit. 2022-03-03]. Dostupné online: <<https://www.respekt.cz/respekt-pravo/nemusime-se-vzdycky-shodnout-aneb-dissentujici-soudci>>.

¹⁵ KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právníký Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*. Praha: Leges, 2015, s. 144.

¹⁶ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 49–51.

¹⁷ SMEKAL, H. – VYHNÁNEK, L. Determinants of judicial decisionmaking: the state of the art and the Czech perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2020, Vol. 10, No. 2, s. 126–127.

¹⁸ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 22.

I přes to, že pro výzkum mimoprávních vlivů není dostatek dat, je možné zkoumat vztahy mezi samotnými soudci pomocí síťové analýzy, která není v českém právním prostředí prozatím příliš rozvinutá.

2. Hypotézy

Hypotézy vycházejí z předpokladu, že se hlasovací koalice z výsledků práce Chmela¹⁹ mohou objevit i v koalicích disentuujících soudců. I přes to, že metoda výzkumu Chmela pracuje s částečným zkreslením, jeho závěry jsou vysoce relevantní. V návaznosti na výzkumnou otázku budou hypotézy představovat koalice soudců, které by mohly vzniknout v rámci disentních vazeb.

H1: U prvního Ústavního soudu se vyskytuje velká míra shody (vždy přes 70 %) u soudců Holeček, Klokočka, Cepl, Brožová, Güttler, Kessler, Malenovský, Janů. Zároveň nebyla identifikována jednoznačná skupina, která by k uvedeným soudcům stála v opozici. Soudci Paul, Ševčík, Čermák a Holländer vykazují nižší míru shody s ostatními. Častější společná hlasování lze pak sledovat u dvojic Holländer–Klokočka a Čermák–Zarembová.

H2: Druhý Ústavní soud byl více polarizovaný než první Ústavní soud. Na jedné straně byli soudci Výborný, Lastovecká, Formánková, Židlická a Mucha se shodou vždy vyšší než 70 %. K této skupině má blízko Balík a Janů. Na straně druhé Rychetský, Musil, Güttler, Duchoň a částečně i Holländer. Nejsou proti sobě vymezeny ostře a i mezi nimi se najde shoda, nejedná se tedy o vzájemně oddělené bloky. U soudců Nykodýma, Wagnerové a Kůrky není jednoznačné zařazení. Chmel zde také upozorňuje na to, že mezi soudci Kůrkou a Wagnerovou dochází k nejmenší shodě (25 %).

H3: U třetího Ústavního soudu spatřuje Chmel silnou polarizaci a existenci dvou koalic. Ty rozděluje dle dvou soudců, Suchánka a Šimáčkové, kteří mezi sebou vykazují nejnižší shodu v hlasování (24 %). První koalice se skládá z Šimáčkové, Šimíčka, Davida a Jirsy; druhou koalici pak představuje Suchánek, Sládeček, Fiala, Musil, Filip, Fenyk a Lichovník, ke kterým by bylo možné připojit i Šámala, u něhož je ale nutné vzít v potaz jeho kratší působení na Ústavním soudu. U soudců Tomkové, Zemánka, Uhlíře, Rychetského přetrvává shoda s většinou.

3. Metodologie a data

Analýza sociálních sítí (dále jen „SNA“, z anglického *social network analysis*) se zaměřuje na studium sociálních jevů z hlediska jejich struktury, tj. aktérů, ze kterých se skládá.²⁰ SNA má kořeny ve více vědních disciplínách jako psychologie, antropologie, sociologie a teorie grafů.²¹ První studie druhu SNA se zabývaly strukturou přenosu chorob z jedné osoby na druhou pomocí sítí kontaktů a epidemiologickými predikcemi a dodnes se hojně využívají při zkoumání sítí přenašečů viru HIV.²² SNA vyzdvihuje strukturu, ve kterou jsou aktéři uspořádáni, a pozice jedinců uvnitř sítí těchto vztahů, jako hlavní sociální

¹⁹ CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?*, s. 174–179.

²⁰ SCHMID, J. – ŠUBRT, J. *Analýza sociálních sítí*. In: ŠUBRT, J. (ed.). *Soudobá sociologie IV. Aktuální a každodenní*. Karolinum, 2010, s. 332.

²¹ *Ibidem*, s. 342.

²² *Ibidem*, s. 335.

determinanty proti pojmání aktérů jako atomizovaných jedinců nabývajících vlastnosti v podobě individualizovaných proměnných.

Nezákladnějším prvkem SNA je tedy vztah mezi aktéry. SNA má dva odlišné datové typy: uzel a hrana (či vazba). Uzel představuje konkrétního aktéra různorodé povahy. Nejčastěji se jedná o jedince, mohou to ale být i skupiny, organizace, státy apod.²³ Hrana zobrazuje vztah či vlastnost mezi konkrétními uzly. Může se jednat například o osobní vztah, příbuzenský vztah, vzájemnou podobnost. Vazby mezi uzly nabývají velmi rozmanitou povahu. Mohou být jednostranné nebo vzájemné, různé intenzity, rozličného obsahu. Vazbami vzájemně spojené uzly tvoří síť. SNA studuje strukturu množiny uzlů, které jsou uspořádány pomocí sítě vzájemných vazeb. Základním pozorovaným prvkem SNA je následně graf, který zobrazuje vztah mezi uzly.²⁴ Na grafu se lze zaměřit na různé proměnné dle modelu daného výzkumu – např. sílu hran, stupeň uzlů, počet hran atd.

V právní vědě se dá SNA rozdělit na dva druhy: sociální síťovou analýzu a informační síťovou analýzu.²⁵ Sociální síťová analýza pracuje s hranami, které představují společenský vztah mezi aktéry. V informační síťové analýze se předmětem zkoumání stávají informační zdroje, například právní prameny, judikatura, legislativní dokumenty. Z hlediska interpretace práva je například možné díky web scrapingu a informační síťové analýze podchytit, na které právní komentáře odkazují konkrétní soudci častěji.²⁶

V tomto výzkumném textu bude předmětem zkoumání vztah mezi ústavními soudci. Jedná se tedy o sociální síťovou analýzu, ve které budou uzly představovat konkrétní soudci Ústavního soudu pro dané období. Jejich hrany pak budou následně reprezentovat sílu jejich vazby s ohledem na spolupráci při odlišném stanovisku. V samotném grafu bude následně možné sledovat významnost uzlů, tj. kteří soudci byli v daném období nejaktivnější a měli nejvíce vazeb na ostatní soudce. V rámci tohoto zaměření budou rozkryty podmnožiny uzlů dle shluku. Jinými slovy, graf bude zaměřený na odhalení koalic mezi soudci dle jejich společné aktivity v uplatnění disentů.

V empirickém právním výzkumu se prozatím síťová analýza objevuje ojediněle.²⁷ Síťovou analýzu vztahující se přímo na disentuující koalice ústavních soudců představila Katarína Šipulová ve své kapitole v knize *Constitutional Politics and the Judiciary*. Její výstup zobrazuje všechny vazby mezi disentuujícími soudci Ústavního soudu od roku 1993 do roku 2015.²⁸ Autorka dochází k závěru, že tyto vazby mezi soudci lze primárně vysvětlit předchozími osobními vztahy mezi soudci.²⁹ Politické či ideologické orientace v tomto modelu síťové analýzy odhalit nelze. Ze síťové analýzy vyplynulo, že vztahy mezi soudci na prvním Ústavním soudě nebyly nijak výrazné. Na druhém Ústavním soudě se již objevily silné vazby mezi soudci: Balík–Kůrka–Lastovecká a Wagnerová–Holländer–Formánková–Kůrka. Časové omezení do roku 2015 značně zkresluje aktivitu soudců třetího Ústavního soudu, kteří byli v tu dobu ve funkci teprve krátce po svém jmenování. V síťové analýze se tito

²³ Srov. Ibidem, s. 345. NOVOTNÁ, T. Síťová analýza v právu: Síťové metody a jejich využití pro získávání a vyhledávání právních informací. *Revue pro právo a technologie*. 2021, Vol. 12, No. 24, s. 48–50.

²⁴ HARŠTA, J. a kol. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 73.

²⁵ NOVOTNÁ, T. *Síťová analýza v právu: Síťové metody a jejich využití pro získávání a vyhledávání právních informací*, s. 51.

²⁶ Informační síťová analýza byla v této oblasti již využita v monografii HARŠTA, J. a kol. *Citační analýza judikatury*.

²⁷ SMEKAL, H. – ŠIPULOVÁ, K. Empirický právní výzkum. *Jurisprudence*. 2016, No. 6, s. 38.

²⁸ ŠIPULOVÁ, K. *The Czech Constitutional Court*, s. 52–53.

²⁹ Ibidem, s. 53–54.

soudci objevují se slabšími vazbami a není možné o jejich aktivitě prozatím stanovit jasné závěry. Vazbu mezi soudcem Šimíčkem, Šimáčkovou a Janem Filipem vysvětluje autorka pomocí jejich kolegiální známosti na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Dvojice soudců třetího Ústavního soudu Uhlíř a Zemánek se v síťové analýze objevila jako samostatná dvojice. Zde je nutné vzít v potaz, že byli prezidentem Milošem Zemanem jmenováni teprve v roce 2014.

Problematickým aspektem je také samotná celková analýza Ústavního soudu, ze které nelze vyčíst vazby mezi soudci v daném období Ústavního soudu. Ve výstupu celkové síťové analýzy jsou totiž zobrazeni i ti soudci, kteří se na Ústavním soudě ani nemohli potkat (např. z důvodu odlišných funkčních období). Větší datové rozmezí může zkreslit výstup jednotlivých koalic, které se objevily v rámci jedné dekády Ústavního soudu. Považují proto za nutné v síťové analýze disentuujících ústavních soudců rozdělit výstupy na tři dekády a zároveň zobrazit celkovou analýzu všech tří dekád. Právě celková analýza může zobrazit, jak se vazby mezi soudci v daných dekádách liší. V závěru své práce autorka poukazuje na to, že by bylo zajímavé zpracovat síťovou analýzu ústavních soudců dle „ideologie“.

Tento nápad byl zpracován v publikaci *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého ústavního soudu*. Autoři zde namodelovali síťovou analýzu hlasovacích koalic druhého a třetího Ústavního soudu z datasetu nálezů týkajících se sociálních a ekonomických otázek.³⁰ Autoři docházejí k závěru, že se na druhém Ústavním soudě objevila ekonomicky pravice – koalice Dagmar Lastovecké, Ivany Janů, Vladimíra Kůrky a Stanislava Balíka a na straně druhé ekonomicky levicová koalice soudců Pavla Rychetského a Jana Musila, k nimž přiléhají rovněž Vojen Güttler a Eliška Wagnerová a v menší míře i Pavel Holländer a Jiří Nykodým.³¹ Na třetím Ústavním soudě odhalili tři hlasovací koalice. Ekonomicky pravice – Jaromír Jirsa, Tomáš Lichovník a Vojtěch Šimíček, pak středovou koalici – Kateřina Šimáčková, David Uhlíř a Ludvík David a nakonec levicovou koalici ve složení – Pavel Rychetský, Jaroslav Fenyk, Jan Musil a Radovan Suchánek. Z metodologického hlediska je nutné upozornit na několik problematických aspektů. Autoři neupřesňují konkrétní rozhodnutí, ze kterých síťová analýza vznikla. Není tak zcela jasné, dle jakých kritérií se rozhodli považovat daná rozhodnutí za otázky sociální a ekonomické, popřípadě z jak velkého vzorku dat daná analýza vycházela. Otázkou také zůstává, proč nebylo do analýzy zahrnuto i období prvního Ústavního soudu. Autoři také sami upozorňují na to, že jsou v síťové analýze zahrnuti soudci, kteří strávili v daném období Ústavního soudu kratší období. Jejich výskyt v analýze zkresluje celkový výstup aktivity všech soudců.

Pro účely této práce byly vytvořeny čtyři datasety, určující míru uplatněných disentních stanovisek s ostatními soudci. Obdobně jako Chmel³² (2021, s. 169) využívám pojmy první, druhý a třetí Ústavní soud. Každý dataset je specifický pro dané období Ústavního soudu, přičemž čtvrtý dataset obsahuje data všech tří období.³³

³⁰ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 140–146.

³¹ *Ibidem*.

³² CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?*, s. 169.

³³ Období prvního Ústavního soudu bylo vymezeno daty 15. 7. 1993 a 2. 6. 2003 s ohledem na první jmenování soudce Ústavního soudu Miloslava Výborného prezidentem V. Klausem, které se konalo dne 3. 6. 2003. Období druhého Ústavního soudu tedy počíná 3. 6. 2003 a končí 2. 5. 2013 opět s ohledem na první jmenování soudců následujícím prezidentem M. Zemanem, který dne 3. 5. 2013 jmenoval hned 3 soudce – Jaroslava Fenyka, Jana Filipa a Miladu Tomkovou. Období třetího Ústavního soudu počíná 3. 5. 2013 a pro účely této práce končí k 3. 3. 2022, tedy ke dni ukončení sběru podkladů pro třetí dataset.

Pro každé období byla z databáze rozhodnutí Ústavního soudu „NALUS“ vyňata všechna plenární rozhodnutí obsahující alespoň jedno disentní stanovisko. Ze všech rozhodnutí obsahujících odlišná stanoviska se následně vytvářely výše zmíněné datasety. Vzhledem k tomu, že je primárním cílem této práce rozkrýt spolupráci mezi soudci, není podstatné rozlišovat mezi odlišným stanoviskem k výroku a odůvodnění, jelikož předmětem zkoumání je vztah mezi soudci, který vzniká při společném uplatnění disentního stanoviska. Databáze zahrnuje veškerou spolupráci mezi soudci a zároveň obsahuje i míru odlišných stanovisek, které napsal soudce soliterně.

V samotné síťové analýze jsou tato data zobrazena. Velikost uzlu je určena dle počtu podaných disentních stanovisek. U uzlu bude možné sledovat vlastní smyčku (*také self-link* nebo *self-loop*; tj. smyčka u uzlu daného soudce), jejíž tloušťka bude identifikovat počet odlišných stanovisek, který napsal daný soudce soliterně. Síla hrany následně zobrazuje počet společných disentních stanovisek.

Samotné zbarvení uzlů následně vizualizuje skupiny, které byly rozkryty dle algoritmu vycházejícího z výzkumu Blondela a spol.³⁴ Vzhledem k černobílému tisku jsou koalice představeny různými odstíny šedé barvy. Samotné koalice jsou vždy deskriptivně popsány na začátku každé kapitoly. Tento algoritmus rozkrývá rozložení dílčích komunit za pomoci vyhodnocení hustoty vazeb uvnitř celé sítě.³⁵ Algoritmus vyhodnotí pomocí hustoty vazeb, které uzly mají mezi sebou nejsilnější propojení, a zařadí je do společné komunity. Slabší propojení mezi uzly jsou naopak následně vyhodnocena jako nedostatečná pro společnou komunitu. Míra síly propojení mezi uzly vychází z analýzy veškerých vazeb v dvoufázovém iterativním procesu.³⁶

Hustota vazeb bude v tomto případě představovat počet společných disentních stanovisek mezi soudci. V této práci bude pro tyto skupiny využíván pojem „koalice“. Algoritmus odhalující tyto koalice ale nemusí a priori implikovat rigidně koaliční vztah mezi soudci, tj. skupiny nemusí být proti sobě vyhraněné. Jedná se o odhalení takových skupin soudců, kteří v daném období Ústavního soudu spolu spolupracovali nejvíce. Navazující otázkou tedy je, proč algoritmus odhalil právě tyto skupiny soudců a z jakého důvodu mezi nimi tyto vazby shledáváme.

Zároveň nebyli do daných období Ústavního soudu zařazeni všichni soudci, kterým v daném období plynulo funkční období. Tento text pracuje jen s těmi soudci, kteří v daném období strávili majoritní část svého funkčního období. Například soudce Varvařovský byl ve výkonu funkce od března 1994 do března 2004. Vzhledem k tomu, že dle výše uvedeného rozdělení začíná 2. Ústavní soud od 3. 6. 2003, teoreticky by měla síťová analýza zahrnout i soudce Varvařovského v druhém období. Pro účely této práce byla data s podobnými případy zavádějící. Rozdělení soudců, dle výše uvedené logiky, je zobrazeno v tabulce č. 1.

Potenciál naprosto přesného výzkumu je v tomto případě značně znemožněn přístupností dat o samotném hlasování ústavních soudců. Není možné identifikovat situace, kdy soudce hlasoval proti danému rozhodnutí, ale zároveň se rozhodl neuplatnit disentní stanovisko. Dalším problematickým aspektem může být, že SNA nezohledňuje situace, ve kterých se soudci nemohli účastnit plenárního rozhodování (např. z důvodu nemoci).

³⁴ BLONDEL, V. D. et al. Fast unfolding of communities in large networks. *Journal of Statistical Mechanics: Theory and Experiment*. 2008, No. 10.

³⁵ Ibidem, s. 2–3.

³⁶ Více viz BLONDEL, V. D. et al. *Fast unfolding of communities in large networks*.

Pro větší reprezentativnost by bylo možné data dále zpracovávat, využít normalizační nástroje jako jsou indexy, ale pro hlavní účel práce by byla tato možnost nadbytečná.

Zkoumají se tedy ty vztahy, které v rámci odlišných stanovisek mezi soudci vznikly. Žádným dalším způsobem datasety upraveny nebyly. Na těchto datech můžeme následně sledovat, jak velkou mají výpovědní hodnotu v porovnání s existujícími kvantitativními a kvalitativními výzkumy.

Tato metoda limituje práci k zjištění konkrétních vlivů na rozhodování soudců. Tato práce si klade za cíl nad rámec výzkumné otázky také vytvořit odrazový můstek pro další výzkumy Ústavního soudu, týkající se např. možnosti predikce rozhodování soudců, příčin vzniku společných odlišných stanovisek atd.

Tabulka č. 1. Chronologické rozdělení soudců Ústavního soudu. Zdroj: autor.

1. Ústavní soud	Období	2. Ústavní soud	Období	3. Ústavní soud	Období ³⁷
Iva Brožová	1993–1999	Miloslav Výborný	2003–2013	Jaroslav Fenyk	2013–*
Vojtěch Cepl	1993–2003	Pavel Rychetský	2003–2013	Pavel Rychetský	2013–*
Vladimír Čermák	1993–2003	Dagmar Lastovecká	2003–2013	Jan Filip	2013–*
Vojen Güttler	1993–2003	Vojen Güttler	2003–2013	Milada Tomková	2013–*
Miloš Holeček	1993–2003	Jan Musil	2003–2013	Jan Musil	2014–2019
Pavel Holländer	1993–2003	Pavel Holländer	2003–2013	Vladimír Sládeček	2013–*
Vladimír Jurka	1993–2003	Jiří Nykodým	2003–2013	Ludvík David	2013–*
Zdeněk Kessler	1993–2003	Stanislav Balík	2004–2014	Kateřina Šimáčková	2013–2021
Vladimír Klokočka	1993–2003	Michaela Židlická	2004–2014	Radovan Suchánek	2013–*
Vladimír Paul	1993–2003	Vlasta Formánková	2005–2015	Jiří Zemánek	2014–*
Antonín Procházka	1993–2003	Vladimír Kůrka	2005–2015	Vojtěch Šimíček	2014–*
Ivana Janů	1993–2002	Ivana Janů	2004–2014	Tomáš Lichovník	2014–*
Eva Zarembová	1993–2003	Eliška Wagnerová	2002–2012	David Uhlíř	2014–*
Vlastimil Ševčík	1993–2002	František Duchoň	2002–2012	Jaromír Jirsa	2015–*
Pavel Varvařovský	1994–2004	Jiří Mucha	2003–2013	Josef Fiala	2015–*
Jiří Malenovský	2000–2004			Pavel Šámal	2020–*

4. Přehled aktivity soudců v uplatnění odlišného stanoviska

První Ústavní soud se v počtu odlišných stanovisek řadí mezi nejslabší (viz Tabulka č. 2). Z věcného hlediska byl také Ústavní soud v prvním období zatížen daleko nižším počtem případů s méně rozmanitou problematikou.³⁸ Soudkyně Ivana Janů dokonce atmosféru v první dekádě Ústavního soudu označila za pohodovou a přátelskou. Značný nárůst sledujeme v druhém a třetím Ústavním soudě. Třetí Ústavní soud byl z hlediska podaných odlišných stanovisek neaktivnější. V komparaci s evropskými ústavními soudy se dokonce český Ústavní soud zařadil jako neaktivnější, co se užití disentních stanovisek týče.³⁹

³⁷ * indikuje, že je ústavní soudce stále aktivní.

³⁸ KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právníký Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, s. 105.

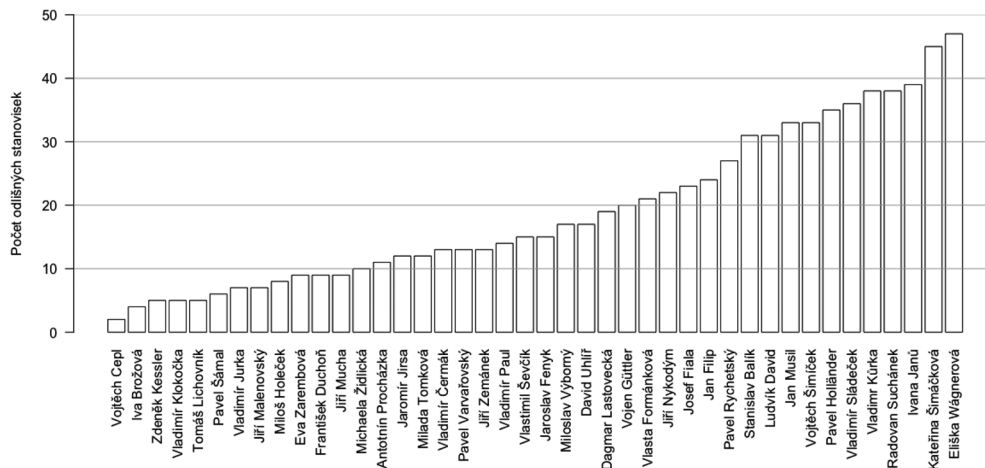
³⁹ PÓCZA, K. (ed.). *Constitutional Politics and the Judiciary: Decision-making in Central and Eastern Europe*.

Z hlediska aktivity jednotlivých ústavních soudců jsou neaktivnější ženy – Eliška Wagne-
rová a těsně za ní soudkyně Kateřina Šimáčková a Ivana Janů (viz graf č. 1). Díky vlastní
smyčce v síťové analýze je pak u Elišky Wagnerové znatelné, že mnohé disenty psala soli-
térně (viz graf. č. 4).

Tabulka č. 2. Počet plenárních rozhodnutí a odlišných stanovisek. Zdroj: autor.

	1. Ústavní soud	2. Ústavní soud	3. Ústavní soud
Plenární rozhodnutí	393	568	428
Odlišná stanoviska	88	246	227

Samotný počet uplatněných odlišných stanovisek je pak nutné vzít v potaz při inter-
pretaci vztahů mezi soudci. V takovém případě hledíme na aktivitu jednotlivých soudců
v porovnání s ostatními soudci v daném období.

Graf č. 1. Odlišná stanoviska soudců ÚS. Zdroj: autor.

Je nutné si položit otázku, zdali se nemůže nějakým způsobem projevit aktivita
soudce v rámci uplatnění odlišných stanovisek v senátu na rozhodovacím procesu v plé-
nu. Brněnští autoři vycházejí z předpokladu, že rozhodování v senátech a v plénu se liší
v tolika ohledech, že by bylo nerozumné pojednávat o nich společně.⁴⁰ Soudci jsou ochotni
věnovat plenárnímu případu více času než případu senátnímu. Zároveň bývají plenární
případy hodnotově více nabitě a publikace odlišného stanoviska může být odrazem silně
pocitovaného niterného vztahu k předmětu rozhodování.⁴¹ Publikaci odlišného stanovis-
ka přitom nelze *a priori* vnímat jako selhání kolegiality. Pro interpretaci vztahů vycháze-
jících ze síťové analýzy bude proto nutné se podívat i na faktory nad rámec kolegiality,
které mohou napomoci interpretovat disentuující koalice.

⁴⁰ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 127.

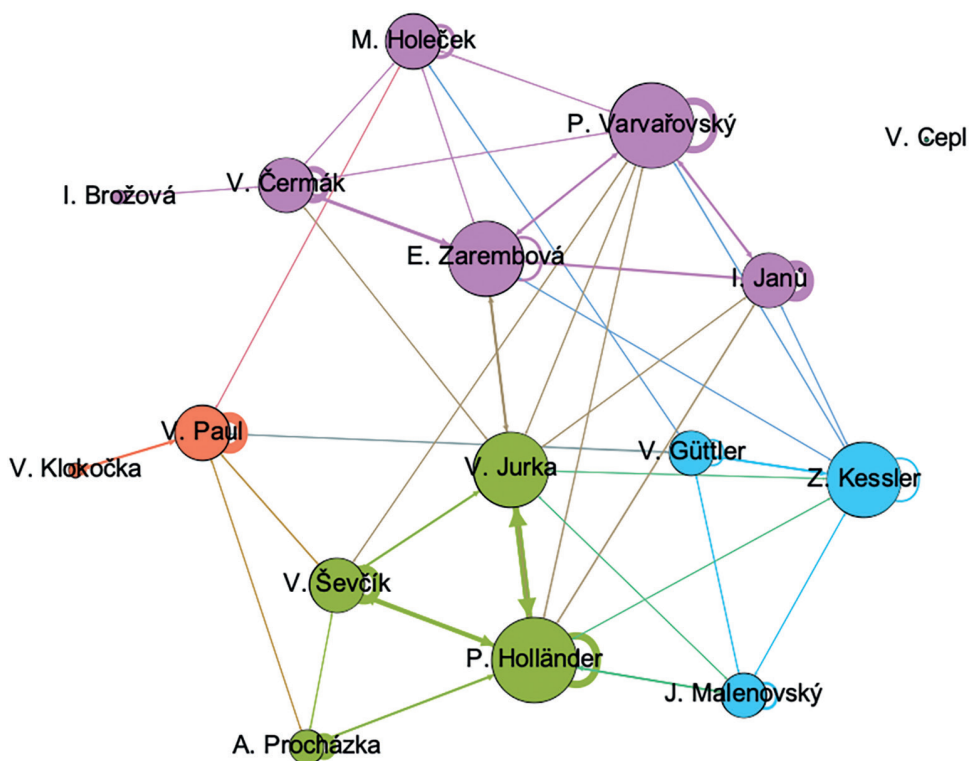
⁴¹ *Ibidem*, s. 140–141.

4.1 Síťová analýza prvního Ústavního soudu

Síťová analýza odhalila čtyři koalice na prvním Ústavním soudu:

- 1) Vladimír Klokočka, Vladimír Paul
- 2) Jiří Malenovský, Zdeněk Kessler, Vojen Güttler
- 3) Pavel Varvařovský, Eva Zarembová, Vladimír Čermák, Miloš Holeček, Ivana Janů, Iva Brožová
- 4) Pavel Holländer, Vladimír Jurka, Vlastimil Ševčík, Antonín Procházka

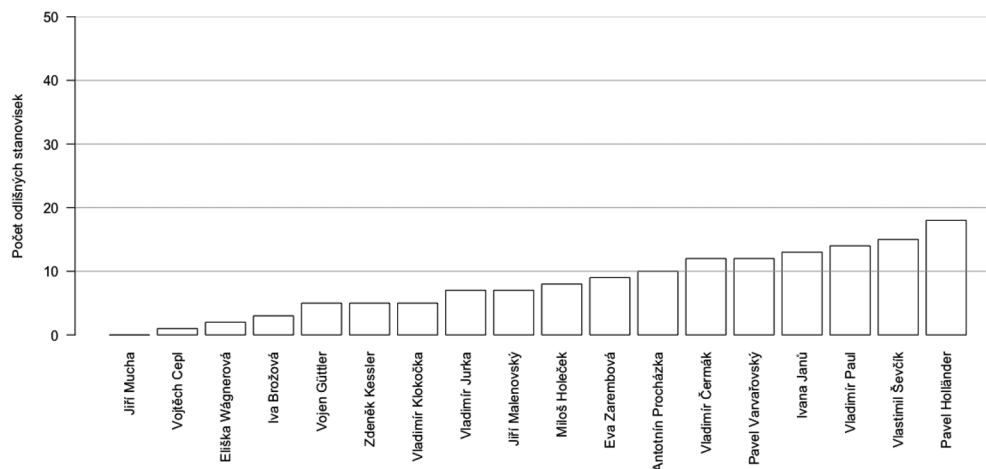
Soliterním disentuujícím soudcem je Vojtěch Cepl, jehož počet podaných disentů je marginální (viz graf č. 1). Nejsilnější vazba se vyskytuje mezi soudcem Vladimírem Jurkou a Pavlem Holländerem a následně mezi soudcem Vlastimilem Ševčíkem a Pavlem Holländerem. Z hlediska aktivity jednotlivých soudců patří tito soudci do neaktivnější špičky prvního Ústavního soudu (viz graf č. 3).

Graf č. 2. Síťová analýza disentuujících soudců 1. Ústavního soudu. Zdroj: autor.

Samotná existence koalic ještě nemusí svědčit o zásadní polarizaci mezi ústavními soudci. Ze síťové analýzy je zřejmé, že vazby mezi soudci nejsou z hlediska síly vazeb zásadně rozdílné, proto je nutné vnímat rozdělení do koalic spíše orientačně, objevují se zde ale určité výjimky.

Výrazným soudcem je Pavel Holländer, označovaný za vůdce názorové většiny na Ústavním soudu.⁴² Na Ústavním soudě strávil 20 let (první a druhý Ústavní soud, delší časové období proto reflektuje také větší míru podaných disentních stanovisek, viz graf č. 1). Antonín Procházka, který je dle síťové analýzy s Holländerem v koalici, o něm řekl následující: „Byl chodící encyklopedií ústavního práva s mimořádnými znalostmi ústavní komparistiky. Byl podle mého názoru braintrustem našeho kolektivu, proti jeho analýzám se dalo těžko bránit, což u něho někdy vedlo k účelovým manipulacím. Říkám-li účelovým, nemyslím tím odchylky, které by znehodnocovaly projednávaný případ. Pouze jim dával chtěný směr.“⁴³

Graf č. 3. Počet odlišných stanovisek 1. ÚS. Zdroj: autor.

Silnou koalici vytváří trojice Zarembová, Varvařovský a Čermák. Stojí za povšimnutí, že tito soudci společně tvořili IV. senát Ústavního soudu a měli mezi sebou zároveň velmi přátelské a osobní vztahy. Vladimíra Čermáka považuje Eva Zarembová za svého velkého učitele a dodává, že pokud jde o její profesní život, vděčí mu za vše.⁴⁴ Vladimír Čermák o Zarembové vyprávěl: „[...] je snad jediným člověkem, který odpovídá mým představám o osobnosti soudce, a to i po lidské stránce“.⁴⁵ Zajímavé také je, že se soudci Holeček, Brožová, Čermák a Zarembová znali z působení na brněnských soudech.⁴⁶

Soudce Malenovský se v otázce uplatnění odlišných stanovisek jeví jako spíše zdrženlivější. Disenty uplatňuje jen v případech, které považuje za významné.⁴⁷ Specifická vazba mezi Güttlerem a Paulem se dá interpretovat ve více rovinách. Společně s prof. Klokočkou

⁴² KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právníký Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, s. 78.

⁴³ PROCHÁZKA, A. *V boji za ústavnost: Ze vzpomínek bývalého ústavního soudce*. Brno: CDK, 2008, s. 142.

⁴⁴ KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právníký Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, s. 210.

⁴⁵ Ibidem, s. 208.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, s. 144.

sdíleli tito soudci senát na prvním Ústavním soudu. Zároveň se soudci znali přes více než 30 let z působení na Federálním ministerstvu všeobecného strojírenství, kde byl Paul ředitelem odboru.⁴⁸

Porovnáváme-li výstup síťové analýzy s první hypotézou, dojdeme k obdobným obecným závěrům. První Ústavní soud nebyl polarizovaný. Ze síťové analýzy je zřejmé, že soudci prvního Ústavního soudu mezi sebou neměli zásadně polarizované bloky. Naopak je možné říci, že spolupráce mezi soudci byla značně založena na osobních vztazích a samotné osobnosti soudce. Chmel konstatuje, že ke skupině soudců Holeček, Klokočka, Cepl, Brožová, Güttler, Kessler, Malenovský, Janů není možné identifikovat skupinu, která by stála v opozici.⁴⁹ Tuto koalici ale z hlediska disentních stanovisek určit nemůžeme. Soudce Cepl je soliterním aktérem, soudci Klokočka a Brožová mají vazbu jen na jednoho dalšího soudce a zbytek soudců byl zařazen do různých koalic. Byť tedy síťová analýza rozkryla čtyři koalice, není možné říci, že se mezi soudci objevují silnější vazby, které by indikovaly roztržitost. Soudce prvního Ústavního soudu Vladimír Jurka konstatoval, že na prvním Ústavním soudě žádné hlasovací koalice nespatořoval. Dle jeho slov nedocházelo k politikaření ve smyslu „já podpořím tohle, když ty podpoříš tohle“, naopak se jednalo o prostředí se značně přátelskou atmosférou.⁵⁰ Soudce Güttler zase vzpomínal, že byli na prvním Ústavním soudě „všichni ladění na stejnou notu“.⁵¹ Na rozlučce prvního Ústavního soudu však Güttler poznamenal, že doba konsenzu pomine, až přijdou kauzy týkající se sociálních práv.

4.2 Síťová analýza druhého Ústavního soudu

Síťová analýza druhého Ústavního soudu rozkryla čtyři koalice a neobjevil se zde jediný soliterní disentuující soudce. Jmenovitě se jedná o následující koalice ústavních soudců:

- 1) Jan Musil, Pavel Rychetský, Vojen Güttler
- 2) Michaela Židlická, Miloslav Výborný, Ivana Janů
- 3) Pavel Holländer, Vlasta Formánková, Eliška Wagnerová, František Duchoň, Stanislav Balík
- 4) Jiří Nykodým, Dagmar Lastovecká, Jiří Mucha, Vladimír Kůrka

Silnější vazby se v síťové analýze objevily primárně u dvojic soudců: Holländer–Formánková, Formánková–Wagnerová, Nykodým–Mucha a Nykodým–Lastovecká.

Nepřehlédnutelným prvkem analýzy je vlastní smyčka Elišky Wagnerové, znázorňující její rekordní počet soliterních disentních stanovisek. Výraznou smyčku má i Ivana Janů a Jan Musil.

Ivana Janů je přesvědčená, že pokud soudce nesouhlasí se stanoviskem, měl by vždy argumenty vyjádřit v disentu.⁵² V tomto přesvědčení ji posílila praxe z Mezinárodního

⁴⁸ Ibidem, s. 142–144.

⁴⁹ CHMEL, J. Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?, s. 177.

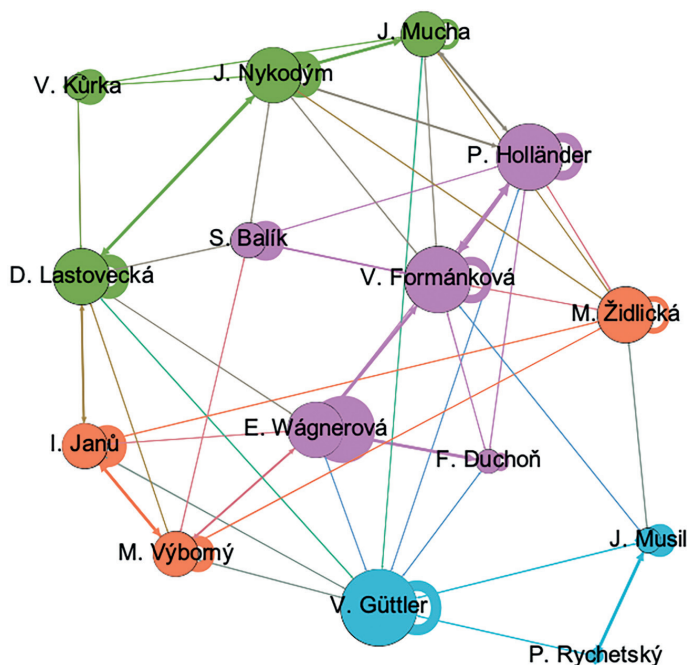
⁵⁰ KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právnícký Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, s. 112.

⁵¹ Ibidem, s. 70–71.

⁵² Ibidem, s. 103.

trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, kde působila jako soudkyně. Jan Musil má obdobně principiální názor na uplatnění odlišných stanovisek. V rozhovoru uvedl, že je rád, pokud s něčím nesouhlasí, že to může dát veřejně najevo.⁵³ Soudce Musil také uvedl, že když nesouhlasí, zveřejní odlišné stanovisko i za cenu konfliktu s ostatními soudci. Jako jeden z mála také prozradil, že za svoje působení na Ústavním soudě nezveřejnil disent pouze třikrát. Vzhledem k jeho principiálnímu nasazení ale můžeme předpokládat, že se jedná spíše o výjimečně nízký počet.

V porovnání s výstupem brněnských autorů (viz kapitola *Metodologie a data*) zde nevystupují koalice indikující ekonomickou pravici, Dagmar Lastovecká, Ivana Janů, Vladimír Kůrka a Stanislav Balík, a na straně druhé koalice ekonomicky levicovou s Pavlem Rychetským a Janem Musilem, k nimž přiléhají rovněž Vojen Güttler a Eliška Wagnerová a v menší míře i Pavel Holländer a Jiří Nykodým.⁵⁴

Graf č. 4. Síťová analýza disentu soudců 2. Ústavního soudu. Zdroj: autor.

Koalice druhého Ústavního soudu jsou propletenější a až na několik výjimek nejsou mezi soudci výraznější vazby. Soudci Balík, Lastovecká a Janů se dokonce nachází v odlišných koalicích. Předpokládaným důvodem je větší počet odlišných stanovisek, ze kterých síťová analýza v grafu č. 4 vychází. Je nutné vzít také v potaz, že se soudci nerozhodovali jen „ideologicky“ v případech vymezených ekonomických a sociálních případů, ale roli mohly hrát i další faktory, jako je právě kolegiálníta či osobní profil. Někteří ústavní

⁵³ Ibidem, s. 159.

⁵⁴ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 140–146.

soudci se domnívají, že kolegiální vztahy byly na druhém Ústavním soudu negativně poznamenány po některých významných plenárních případech.⁵⁵ Dle soudce Rychetského se jedná o diskusi při rozhodnutí o poplatcích ve veřejném zdravotnictví (Pl. ÚS 1/08 1). Soudkyně Janů se naopak domnívá, že byly vztahy poznamenány primárně rozhodnutím o souladu zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů s ústavním pořádkem České republiky (Pl. ÚS 25/07).

Výrazným soudcem je opět Pavel Holländer. Předseda druhého Ústavního soudu Pavel Rychetský řekl o Holländerovi následující: „*Pavel Holländer se na Ústavním soudě poděpsal nejvíce na strukturované diskuzi [...]. Přitom o svých názorech ostatní moc aktivně nepřesvědčoval. Svůj názor vyjádřil na začátku diskuze a většinou se podle něj pak zkrátka hlasuje.*“⁵⁶

V porovnání s druhou hypotézou je velmi zajímavé rozdělení soudců Rychetský, Musil, Güttler a Duchoň, které Chmel zařazuje do pomyslné opozice k soudcům Výborný, Lastovecká, Formánková, Židlická a Mucha, kteří vykazují vyšší míru shody v hlasování. Právě první koalice byla zachována i v síťové analýze. Nižší shodu u soudců Kůrka a Wagnerová, na kterou upozorňuje Chmel, spatřujeme i v síťové analýze, kde mezi soudci nevznikla ani jedna vazba v rámci odlišných stanovisek. U soudců Výborného, Lastovecké, Formánkové, Židlické a Muchy ale nelze z hlediska disentančních stanovisek říci, že by převažovala silná vazba; naopak byli rozdělení do různých skupin. Obecně lze ale shrnout, že ani na druhém Ústavním soudě není možné identifikovat vzájemně oddělené koalice, které by stály jednoznačně proti sobě.

4.3 Síťová analýza třetího Ústavního soudu

Síťová analýza třetího Ústavního soudu se od předešlých dvou výrazně liší. Opět se zde neobjevuje žádný soliterně disentuující soudce. Vytváří se zde ale dvě silné opoziční koalice, mezi jejichž členy vznikají silné vazby:

- 1) Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček, Ludvík David, Jiří Zemánek, Jaromír Jirsa, David Uhlíř, Tomáš Lichovník, Pavel Šámal
- 2) Radovan Suchánek, Vladimír Sládeček, Josef Fiala, Jan Musil, Jan Filip, Jaroslav Fenyk, Pavel Rychetský, Milada Tomková

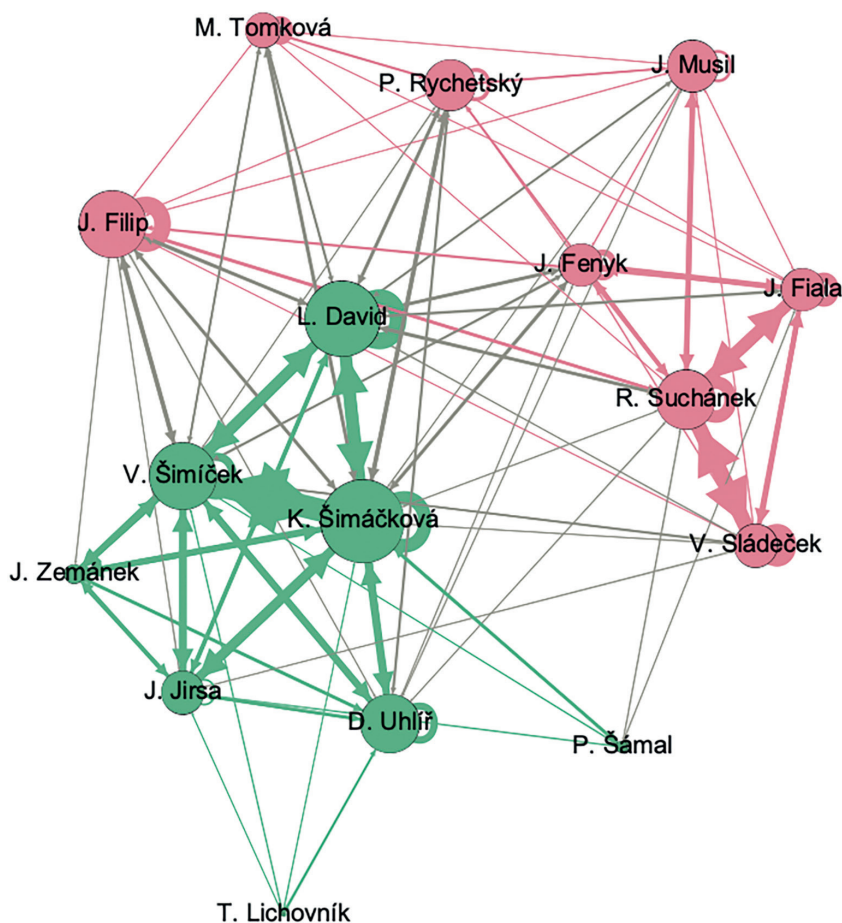
Nepřehlédnutelně výrazné vazby vznikají mezi trojicí David, Šimáčková a Šimíček, na straně druhé jsou zde silné vazby mezi soudci Suchánkem, Sládečkem a Fialou. Někteří autoři poukazují na vznik zásadní polarizace na třetím Ústavním soudě a staví proti sobě soudce Suchánka a Šimáčkovou.⁵⁷

V obou koalicích se objevují soudci ze stejného akademického prostředí. Soudci Šimáčková, Šimíček i David vyučují na právnické fakultě v Brně, zatímco soudci Suchánek a Sládeček vyučují na právnické fakultě v Praze.

⁵⁵ KYSELA, J. – BLAŽKOVÁ, K. – CHMEL, J. a kol. *Právnický Olymp: Portréty vybraných soudců Ústavního soudu ČR*, s. 105.

⁵⁶ NĚMEČEK, T. *Pavel Rychetský: Diskrétní zóna*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 209–220.

⁵⁷ CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?*, s. 180–181. SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 140–146.

Graf č. 5. Síťová analýza disentuujících soudců 3. Ústavního soudu. Zdroj: autor.

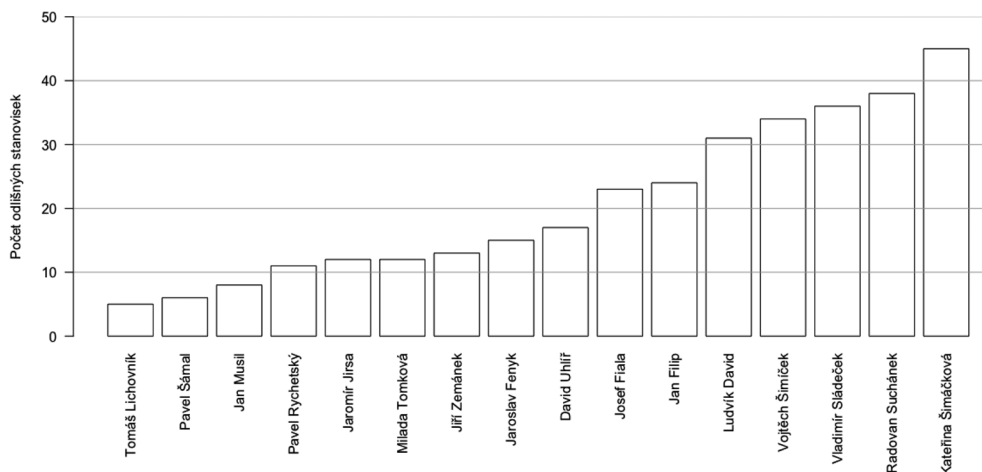
Dle Chmelovy analýzy společných hlasování vykazují soudci Šimáčková a Suchánek nejmenší shodu v hlasování, a to pouze 24 %.⁵⁸ Není proto překvapivé, že jsou tito dva soudci neaktivnější dvojicí z hlediska celkového počtu podaných disentních stanovisek na třetím Ústavním soudě (viz graf č. 6).

Síťová analýza brněnských autorů⁵⁹ rozděluje ústavní soudce ideologicky do tří skupin – ekonomická pravice, levice a střed (viz kapitola *Analýza sociálních sítí v právní vědě*). Takové rozdělení zde ale sledovat nelze. Zcela zásadní rozdíl spočívá ve vazbě mezi soudcem Šimíčkem a soudkyní Šimáčkovou, kteří mají zcela nepochybně absolutně vyčnívající vztah v porovnání se všemi vazbami na třech dekádách fungování Ústavního soudu. V otázkách sociálních a ekonomických rozhodnutí je ale brněňští autoři zařadili do odlišných koalic. Soudce Šimíčka do koalice ekonomicky pravicové společně s Tomášem

⁵⁸ CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?*, s. 180.

⁵⁹ SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*, s. 144.

Lichovníkem a Jaromírem Jirsou, zatímco soudkyni Šimáčkovou zařazují do koalice ekonomického středu společně se soudci Davidem Uhlířem a Ludvíkem Davidem. Dle grafu č. 5 je nejsilnější vazba v trojici Šimíček–David–Šimáčková, přičemž tento trojúhelník je následně rozšířen soudci Jirsou, Zemánkem a Uhlířem. Lze tedy shrnout, že disentní koalice nemůžeme interpretovat ideologickým rozdělením soudců.

Graf č. 6. Počet odlišných stanovisek soudců 3. ÚS. Zdroj: autor.

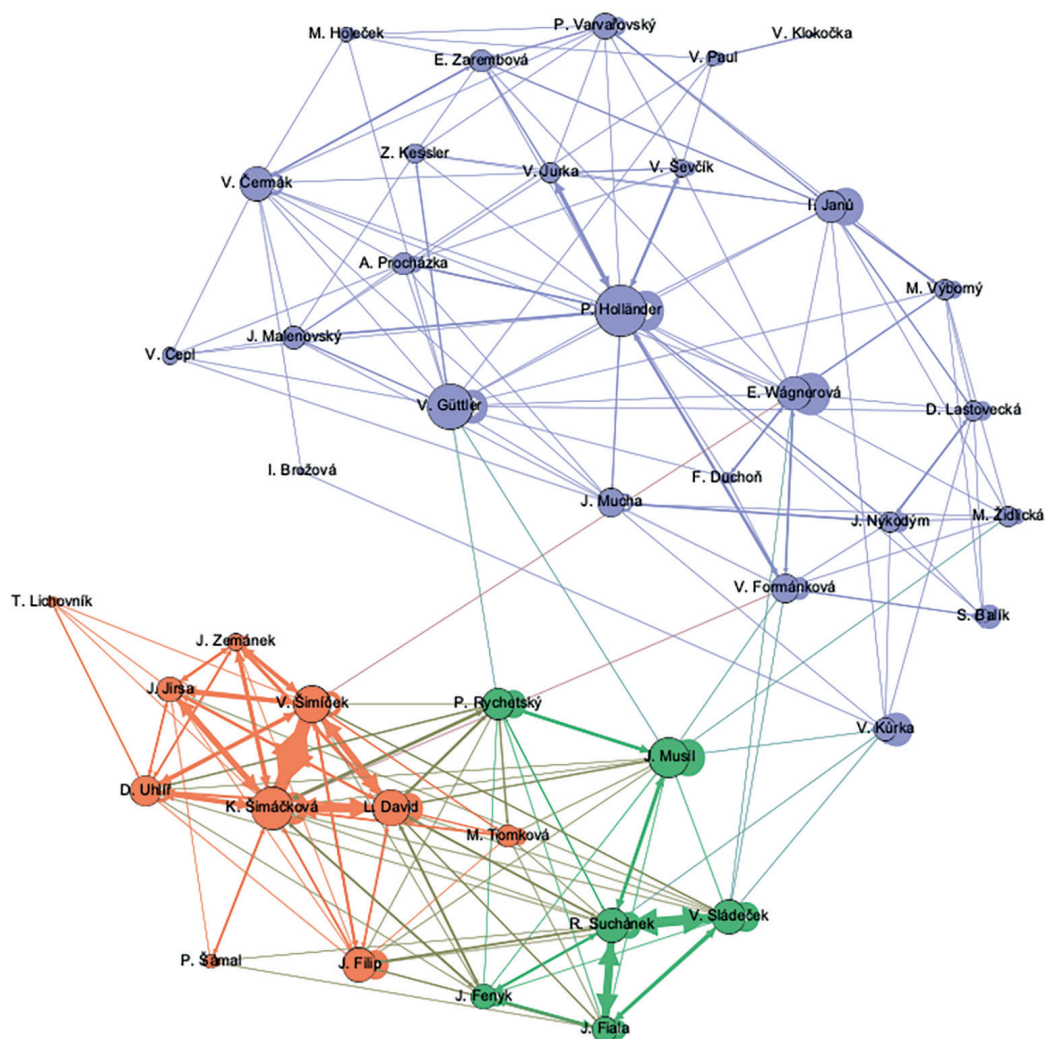
Třetí hypotéza je opět z obecné části naplněna. Síťová analýza odhalila dva odlišné tábory. U soudců Tomkové, Zemánka, Uhlíře, Rychetského ale v disentech nepřetrvává shoda s většinou, naopak jsou jasně zařazeni do konkrétního tábora. U soudců Zemánka a Uhlíře nepřetrvává shoda s většinou jako v hlasovacích koalicích Chmela, ale naopak jsou dost výrazně spjati s trojicí Šimíček, Šimáčková a David. Zatímco soudkyni Tomkovou a soudce Rychetského, kteří jsou dle třetí hypotézy také soudci shodující se s většinou, síťová analýza naopak přiřadila do druhého tábora. U těchto soudců je ale nutné si povšimnout, že mají obdobně silné vazby mířící do opozičního tábora v čele s Šimáčkovou. Jejich zařazení tedy nemusí být jasně vymezené.

4.4 Síťová analýza Ústavního soudu jako celku

Souhrnná síťová analýza rozkryla 3 velké skupiny⁶⁰ soudců, přičemž dvě z nich představují koalice třetího Ústavního soudu.

- 1) Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček, Ludvík David, Jaromír Jirsa, David Uhlíř, Jiří Zemánek, Tomáš Lichovník, Jan Filip, Milada Tomková, Pavel Šámal
- 2) Radovan Suchánek, Vladimír Sládeček, Josef Fiala, Jan Musil, Jaroslav Fenýk, Pavel Rychetský

⁶⁰ V této analýze nelze hovořit o koalicích, jelikož se jedná o specifickou síť zahrnující všechny soudce najednou (mnozí se na Ústavním soudě ani fyzicky nemohli setkat).

Graf č. 7. Souhrnná síťová analýza disentuujících Ústavních soudců. Zdroj: autor.

Polarita třetího Ústavního soudu je natolik výrazná, že se projevuje jako samostatný prvek v celkové analýze a vytváří dvě samostatné koalice, přičemž třetí koalice obsahuje soudce prvního a druhého Ústavního soudu.

Celková síťová analýza potvrzuje výraznou polarizaci třetího Ústavního soudu. Primárně jsou soudci třetího Ústavního soudu rozděleni do dvou velkých koalic, kde jsou proti sobě opět v opozici trojice David, Šimíček, Šimáčková a na straně druhé trojice Suchánek, Fiala a Sládeček.

Zajímavý je přesun soudce Filipa a soudkyně Tomkové do opoziční koalice k Šimáčkové a spol. Důvodů, proč algoritmus vyhodnotil tyto soudce rozdílně, může být hned několik. U soudkyně Tomkové se již v předchozí kapitole ukázalo, že její vymezení nebylo úplně jednoznačné. Vzhledem k tomu, že síťová analýza zahrnuje všechny soudce a nepřetržitě období od 15. 7. 1993 do 3. 3. 2022, jsou tak zahrnuty i ty marginálnější případy, které se

díky časovému vymezení neobjeví. Zároveň celková síťová analýza propojuje i soudce mezi různými dekádami Ústavního soudu. Tyto vazby mohou formu koalic značně ovlivnit.

Soudce prvního a druhého Ústavního soudu považuje Blondelův algoritmus za samostatný celek. Za výrazné osobnosti lze v rámci celkové síťové analýzy označit soudce Holländera, Güttlera, Čermáka, Wagnerovou a Janů.

Nutné je také okomentovat zařazení Cepla, který se v první kapitole objevil jako soliterní disentuující soudce. V této analýze má však vazby se soudci Muchou, Holländerem, Güttlerem, Čermákem a Procházkou díky společnému odlišnému stanovisku všech uvedených soudců v Pl. ÚS 14/02 (Přímá úhrada za zdravotní péči), který byl vyhlášen 4. 6. 2003. Tento nález nebyl zařazen do analýzy prvního Ústavního soudu.

Závěr

Tato práce navázala na aktuální výzkum Chmela, který ve své knize *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?* rozkryl společné hlasovací koalice soudců Ústavního soudu. Výzkumná otázka zkoumala vztah soudců z perspektivy odlišných stanovisek a byla nadefinována následovně: „*Jak se měnily vazby mezi soudci Ústavního soudu uplatňujícími odlišná stanoviska ve třech obdobích jeho existence?*“ Tato práce představila výstupy síťových analýz rozebírající tyto vazby mezi soudci, přičemž hypotézy koalic soudců převzala právě z výše uvedené práce doktora Chmela.

První Ústavní soud opravdu představuje konsenzuální období, v rámci kterého mezi soudci Ústavního soudu panovaly přátelské a kolegiální vztahy. Koalice, které síťové analýzy rozkryly, mají často původ v osobnosti soudce a přátelských vztazích, které mezi sebou soudci navázali i před svým působením na Ústavním soudu. Mnozí se znali z justice či ze zaměstnání ve veřejné správě. Výraznými osobnostmi z hlediska aktivity v rámci odlišných stanovisek představují Varvařovský, Holländer a Kessler. Síťová analýza rozkryla na prvním Ústavním soudu čtyři koalice a soliterně disentuujícího soudce Vojtěcha Cepla:

- K1: Vladimír Klokočka, Vladimír Paul
- K2: Jiří Malenovský, Zdeněk Kessler, Vojen Güttler
- K3: Pavel Varvařovský, Eva Zarembová, Vladimír Čermák, Miloš Holeček, Ivana Janů, Iva Brožová
- K4: Pavel Holländer, Vladimír Jurka, Vlastimil Ševčík, Antonín Procházka

Druhý Ústavní soud byl v porovnání s prvním Ústavním soudem více rozdělený, v některých případech vznikaly mezi soudci silnější vazby. Kolegiální nálada byla na druhém Ústavním soudu dle některých soudců negativně poznamenána debatami na plenárních rozhodováních, v jejichž důsledku vznikly mezi některými soudci rozepře. I přes to je ale nutné poznamenat, že k zásadní polarizaci nedochází. Výraznou osobností je Pavel Holländer, Vojen Güttler, Eliška Wagnerová a Stanislav Balík. Absolutně nejaktivnějším soliterně disentuujícím soudcem se stala Eliška Wagnerová, která svou aktivitou předčila i soudce na třetím Ústavním soudu. Síťová analýza rozkryla na druhém Ústavním soudu čtyři koalice:

- K1: Jan Musil, Pavel Rychetský, Vojen Güttler
- K2: Michaela Židlická, Miloslav Výborný, Ivana Janů
- K3: Pavel Holländer, Vlasta Formánková, Eliška Wagnerová, František Duchoň, Stanislav Balík
- K4: Jiří Nykodým, Dagmar Lastovecká, Jiří Mucha, Vladimír Kůrka

V porovnání s předchozími dvěma dekádami Ústavního soudu přinesla analýza třetího Ústavního soudu jasně vymezené koalice. Vazby mezi soudci třetího Ústavního soudu byly výjimečně výrazné u trojice Šimíček, Šimáčková, David a trojice Suchánek, Fiala a Sládeček. Síťová analýza třetího Ústavního soudu vymezila tyto dva tábory:

- K1: Kateřina Šimáčková, Vojtěch Šimíček, Ludvík David, Jiří Zemánek, Jaromír Jírsa, David Uhlíř, Tomáš Lichovník, Pavel Šámal
- K2: Radovan Suchánek, Vladimír Sládeček, Josef Fiala, Jan Musil, Jan Filip, Jaroslav Fenyk, Pavel Rychetský, Milada Tomková

Specifikum třetího ústavního soudu potvrdila analýza v celkové síťové analýze všech tří dekád Ústavního soudu. Analýza odhalila tři skupiny, přičemž první dvě jsou téměř identické s koalicemi třetího Ústavního soudu. Celková síťová analýza potvrdila, že polarizace, kterou na třetím Ústavním soudu sledujeme, je v porovnání s prvními dvěma dekádami vyčnávající.

Nad rámec samotných výstupů se potvrdilo, že při interpretaci vztahů mezi soudci uplatňujícími disentanční stanoviska není možné identifikovat všechny faktory.

Social Network Analysis of Dissenting Constitutional Judges

Gor Vartazaryan (<https://orcid.org/0000-0002-0367-7274>)

Abstract: There are many interactions between judges at the Czech Constitutional Court from which it is possible to observe different dimensions of their relations. Jan Chmel examined coalitions among the constitutional judges in terms of the rate of consensus in voting. Hitherto relations between constitutional judges exercising dissenting opinions remained unexplored. A dissenting opinion can be exercised by a constitutional judge solitarily or jointly with other judges. This paper aims to examine the relationships between the judges of the Constitutional Court exercising dissenting opinions in the three decades of its existence using the method of social network analysis. The existing literature using empirical methods in the field of dissenting opinions has been limited to examining a specific period or cases with an economic or social aspect. A comprehensive analysis covering all three decades of the Constitutional Court fills this gap. The results of this work prove that the third decade of the Constitutional Court represents the most polarized period.

Keywords: dissenting opinion, Constitutional Court, social network analysis, judges, coalition